

**NAKLADNICI MREŽNIH PUBLIKACIJA I DIGITALNI ARHIV
HRVATSKIH MREŽNIH PUBLIKACIJA : ISTRAŽIVANJE**

**ONLINE PUBLISHERS AND THE DIGITAL ARCHIVE OF
CROATIAN WEB RESOURCES : SURVEY**

Karolina Holub

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
kholub@nsk.hr

Ingeborg Rudomino

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
irudomino@nsk.hr

UDK / UDC 025.2:004

Istraživanje / Research paper

Primljeno / Received: 2. 7. 2010.

Sažetak

Rad u prvom dijelu opisuje način prikupljanja hrvatske mrežne građe, postupke koji su potrebni pri kataložnoj obradi i arhiviranju te komunikaciju s nakladnicima.

U drugom dijelu rada analizirani su rezultati ankete poslana nakladnicima mrežnih publikacija. Cilj ankete bio je utvrditi koliko je arhiviranje u Digitalnom arhivu hrvatskih mrežnih publikacija utjecalo na vrijednost njihove publikacije na mreži, koriste li arhivirane primjerke, je li arhiviranje utjecalo na porast korisnika stranica, koji su bili izvori informacija o postojanju Digitalnog arhiva te koriste li materijale o izradi mrežnih stranica koji se nalaze na stranicama Arhiva.

Ključne riječi: mrežna građa, anketa, Digitalni arhiv hrvatskih mrežnih publikacija

Summary

The first part of this work describes the way of collecting Croatian web resources and their cataloguing and archiving in Digital Archive of Croatian Web Resources.

In the second part the survey sent to publishers has been analyzed. The aim of this survey is to determine how much archiving has influenced the value of their web publications, do they use archiving instances, did archiving effect the increase of web publication users, which were the sources of information of existing of the Digital Archive of Croatian Web Resources and whether they use the recommendation materials about making and improving their web pages.

Keywords: web resources, survey, Digital Archive of Croatian Web Resources, web publishers

1. Uvod

Mrežna građa, kao i tiskana, ulazi u obuhvat obveznog primjerka¹ Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Prije više od pet godina, Knjižnica je razvila Digitalni arhiv hrvatskih mrežnih publikacija (DAMP) u suradnji sa Sveučilišnim računskim centrom u Zagrebu (Srce). Digitalni arhiv hrvatskih mrežnih publikacija je sustav za preuzimanje i arhiviranje obveznog primjerka hrvatskih publikacija na mreži kako bi se što je moguće više sačuvala autentičnost njihova sadržaja te ih dugoročno zaštitilo za buduća korištenja.

U svijetu postoje različiti načini prikupljanja odnosno nabave mrežne građe. Neki su od njih automatsko snimanje mreže i selektivni način prikupljanja građe. Automatskim snimanjem mreže (pobiranje) prikuplja se cjelokupan sadržaj objavljen pod nacionalnom domenom, pod dodatnim uvjetima kao što je ukupan sadržaj objavljen na određenom jeziku u određenom razdoblju i sl. Selektivnim prikupljanjem² građa se odabire prema mjerilima koja određuje knjižnica. Zanimljivo je reći da pojedini digitalni arhivi u svijetu koji selektivno prikupljaju građu poput Pandore – australskoga mrežnog arhiva, UK Web Archiva i Nacionalne knjižnice Japana, a mrežna građa nije obuhvaćena

¹ Obvezni primjerak mrežnih publikacija [citirano: 2010-06-09]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/DigitalLib.aspx?id=246>

² Buzina, Tanja. Digitalni arhiv hrvatskih mrežnih publikacija : način prikupljanja i kriteriji odabira građe // 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Str. 55.

zakonom o obveznom primjerku, za arhiviranje takve građe moraju ishoditi dopuštenje nakladnika, što zasigurno utječe na brzinu i ažurnost njihovog prikupljanja i pohranjivanja. Ipak, sve je više nacionalnih knjižnica u kojima je zakonom određeno pobiranje građe s mreže kao što su Novi Zeland, Latvija, Danska, Francuska itd.³

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu također je odabrala selektivni način prikupljanja građe za Digitalni arhiv. To znači da su osim mjerila koja vrijede za tiskane publikacije (hrvatski autor, nakladnik, jezik, mjesto izdavanja), vrlo važna posebna mjerila koja se odnose na kvalitetu i koherentnost sadržaja i ugled nakladnika. Kako bi se mrežna građa katalogizirala i arhivirala te time postala dio fonda Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, prethodno ju je potrebno identificirati. Nekoliko je načina identifikacije: identifikacijom i selekcijom knjižničara Službe za mrežnu građu, samostalnom prijavom nakladnika pomoću Obrasca za prijavu,⁴ preko ureda za ISSN i ISBN te informacijom od drugih knjižničara.

Najveću količinu mrežnih publikacija prikupe sami knjižničari iz Službe za mrežne publikacije koji svakodnevno pregledavaju i pretražuju baze podataka, razne mrežne stranice koje su zapravo katalozi različitih stranica, odnosno u sebi sadrže poveznice na druge stranice poput *www.hr ili Culture-net.hr*; značajne portale/e-zine koji u sebi također sadrže informacije o novim stranicama na mreži.

Iako nakladnici popunjavanjem *Obrasca za prijavu* na mrežnim stranicama knjižnice samostalno prijavljuju svoju mrežnu publikaciju u Digitalni arhiv, u Arhiv ulaze one mrežne publikacije koje zadovoljavaju *Kriterije odabira obveznog primjerka mrežne građe za obradu i arhiviranje*.⁵

Iz Ureda za ISSN, gdje se mrežnoj publikaciji dodjeljuje međunarodni standardni broj, također knjižničari obavještavaju Službu za mrežnu građu o postojanju građe. Osim ISSN ureda, informacije o postojanju neke mrežne publikacije dobivaju se često i od ostalih knjižničara zaposlenih u drugim službama i odjelima knjižnice.

³ Buzina, Tanja. Arhiviranje mrežnih sadržaja kod članica IIPC konzorcija : stanje i aktivnosti. // 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Mirna Willer. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 209.

⁴ Obrazac za prijavu mrežnih publikacija [citirano: 2010-06-09]. Dostupno na: http://damp.nsk.hr/prijava_publicacije.php

⁵ Kriterij odabira obveznog primjerka mrežne građe za obradu i arhiviranje [citirano: 2010-06-09]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/DigitalLib.aspx?id=83>

Gotovo svakodnevno, Služba za mrežnu građu komunicira s nakladnicima. Ako se nakladnik prijavljuje popunjavanjem *Obrasca za prijavu*, nakon pregleda i tehničkog vrednovanja, knjižničar obavještava nakladnika elektroničkom poštom o prihvaćanju ili odbijanju njegove mrežne publikacije u radni postupak. Nakon kataložne obrade i arhiviranja, svakom nakladniku mrežne publikacije koja je ušla u Digitalni arhiv Služba za mrežnu građu šalje *Obavijest o pobiranju*⁶ i *Obavijest o novom broju* ovisno o kojoj se vrsti građe radi.

Kako bi što je moguće više informirala nakladnike, Služba za mrežnu građu NSK od uspostave Arhiva tijekom posljednjih pet godina održala je niz prezentacija, okruglih stolova i stručnih predavanja za širu stručnu zajednicu na temu Digitalnog arhiva, ističući prednosti bibliografske obrade i arhiviranja mrežnih publikacija za nakladnike, a samim tim i dugoročne pohrane istih.

U proteklih se na razvoju se pet godina postojanja Digitalnog arhiva sustavno radilo na njegovu razvoju, osobito na razvoju njegovih tehničkih značajki i funkcionalnosti, ali njegov utjecaj na nakladnike mrežnih publikacija do sada nije istražen. Stoga se smatralo važnim i korisnim provesti anketu te analizirati upotrebu i korištenje Digitalnog arhiva.

2. Istraživanje

2.1. Svrha istraživanja

Svrha ovog istraživanja bila je ustanoviti koliko i kako nakladnici koriste i poznaju Digitalni arhiv hrvatskih mrežnih publikacija te što se još može učiniti za njegovu promociju i poticanje bolje buduće suradnje i komunikacije.

2.2. Metoda

Istraživanje je provedeno anketiranjem nakladnika. Anketa od šest pitanja poslana je u svibnju 2010. godine na ukupno 290 adresa elektroničke pošte. Odabrani anketirani nakladnici nalaze se u internoj bazi podataka.⁷ Od ukupno 290 anketiranih nakladnika mrežnih publikacija, odgovore ih je poslalo 59, što čini 20,3 posto. Postavljena su pitanja o utjecaju arhiviranja na vrijednost

⁶ Obavijest o pobiranju i Obavijest o novom broju su interni dokumenti NSK.

⁷ U internoj bazi podataka nalazi se popis nakladnika koji su kontaktirali Službu za mrežnu građu pomoću Obrasca za prijavu mrežne publikacije, upita o izradi publikacije na mreži ili odgovorom na Obavijesti o pobiranju.

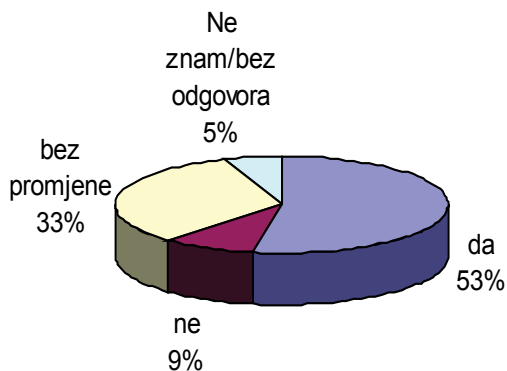
njihove publikacije na mreži, o korištenju arhiviranih primjeraka, o utjecaju arhiviranja na porast korištenja njihovih publikacija, o izvorima informacija o postojanju Digitalnog arhiva hrvatskih mrežnih publikacija i o korištenju materijala o izradi mrežnih stranica koji se nalaze na stranicama Arhiva. Na kraju ankete ostavljena je mogućnost za primjedbe i prijedloge.

Također, upućeno je istih šest pitanja na 50 adresa elektroničke pošte namsumce odabranim nakladnicima⁸ čija je publikacija arhivirana i poslana im je obavijest o pobiranju. Međutim, niti jedan nakladnik nije poslao odgovor na anketu.

2.3. Rezultati

Većina nakladnika, njih 53 posto, na pitanje *Je li Vaša mrežna publikacija (web-stranica) arhiviranjem u Digitalnom arhivu hrvatskih mrežnih publikacija dobila na vrijednosti?*, smatra da je njihova publikacija dobila na vrijednosti (Slika 1). Njih 9 posto odgovorilo je da se vrijednost publikacije nije poboljšala time što je pohranjena u Digitalni arhiv hrvatskih mrežnih publikacija, bez promjene je odgovorilo njih 33 posto. Bez odgovora ili nisu znali koliko se vrijednost njihove publikacije poboljšala, odgovorilo je 5 posto.

Može se zaključiti da ipak većina nakladnika mrežnih publikacija smatra bitnim postati dijelom fonda Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i imati ih pohranjene u Digitalnom arhivu hrvatskih mrežnih publikacija.

Slika 1. Dobivanje na vrijednosti arhiviranjem u Digitalnom arhivu hrvatskih mrežnih publikacija

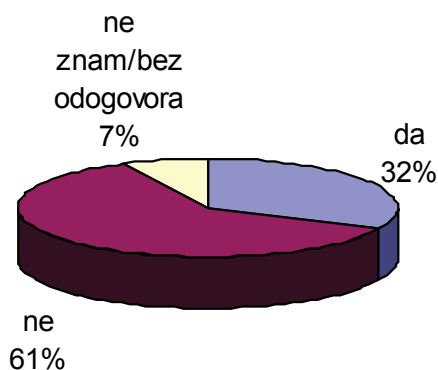
⁸ Nakladnici koji se ne nalaze u internoj bazi podataka.

Na pitanje *Kako je arhiviranje u Digitalnom arhivu hrvatskih mrežnih publikacija utjecalo na Vašu publikaciju?*, 55 posto ispitanih odgovorilo je pozitivno (Slika 2). Negativno je odgovorilo njih 2 posto, dok njih 39 posto smatra da nije bilo utjecaja na publikaciju. Bez odgovora ili nisu znali odgovor na pitanje, njih je 4 posto. Velik postotak pozitivnih odgovora pokazuje da su nakladnici prepoznali dobrobit arhiviranja za svoju mrežnu publikaciju.

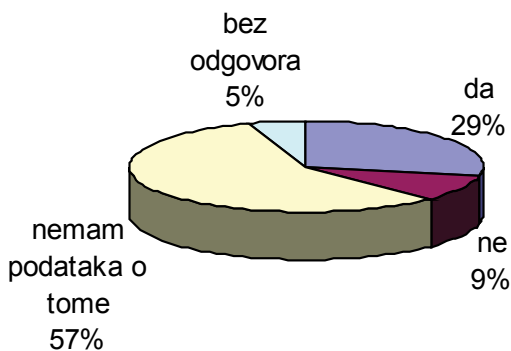
Slika 2. Utjecaj arhiviranja na publikacije

Kako do sada nije napravljeno niti jedno istraživanje koje bi pokazalo koliko nakladnici koriste arhivirane primjerke publikacije, u anketi je postavljeno sljedeće pitanje: *Koristite li arhivirane primjerke Vaše publikacije iz Digitalnog arhiva hrvatskih mrežnih publikacija?* Slika 3 prikazuje da se većina nakladnika, njih 61 posto, izjasnila da ne koristi arhivirane primjerke. Onih koji koriste je 32 posto, dok je 7 posto onih koji ne znaju taj podatak ili nisu odgovorili na pitanje. Za zaključiti je da nakladnici još uvijek premalo prepoznaju Arhiv kao mjesto koje čuva kopiju njihove publikacije, čak i onda kada ona više ne postoji na mreži.

Slika 3. Korištenje arhiviranih primjeraka

Pitanjem *Mislite li da je arhiviranje Vaše publikacije utjecalo na porast broja pristupa Vašoj publikaciji na mreži?* željelo se istražiti smatraju li da se arhiviranjem povećao broj korisnika (Slika 4). Broj pristupa Digitalnom arhivu, mjereno samo tri mjeseca 2008. godine pomoću Google Analyticsa, bio je 5.783 korisnika, dok je ukupan broj pregleda stranica iznosio 11.466.⁹ U godini dana, od lipnja 2009. do lipnja 2010. broj pristupa bio je 17.396 i broj pregleda stranica iznosio je 33.273. Za pretpostaviti je da će korisnici pomoću Arhiva doći do izvornih publikacija na mreži i samim time povećati broj pristupa na njihovim stranicama. Većina nakladnika, njih 57 posto, nema podataka o tome je li se broj pristupa povećao ili ne, njih 29 posto misli da se povećao, dok njih 9 posto smatra da se arhiviranjem nije ništa promijenilo. Na pitanje nije odgovorilo 5 posto anketiranih nakladnika.

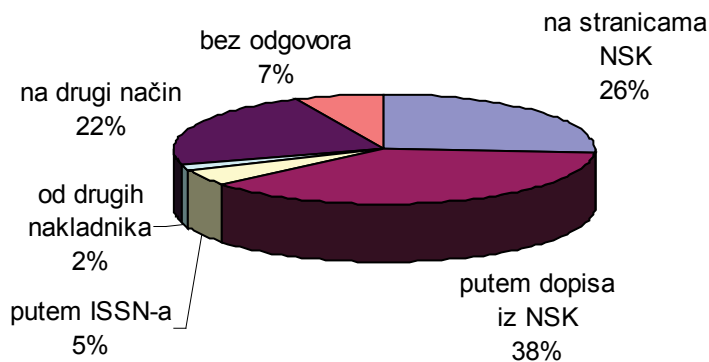

Slika 4. Utjecaj arhiviranja na porast broja pristupa publikaciji

Na pitanje *Kako ste dobili informaciju o postojanju Digitalnog arhiva hrvatskih mrežnih publikacija?* najveći postotak odgovora, njih 38 posto, dobilo je dopisom iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice (Slika 5). Pomoću informacija koje se nalaze na mrežnim stranicama Knjižnice, za Digitalni arhiv doznalo je njih 22 posto, na neki drugi način izjasnilo se 22 posto nakladnika. Njih 5 posto dobilo je informacije o prijavi u Digitalni arhiv u ISSN uredu pri traženju ISSN broja. Od drugih nakladnika informacije za postojanje Arhiva dobilo

⁹ Buzina, Tanja; Karolina Holub. Mrežne stranice digitalnog arhiva hrvatskih mrežnih publikacija : istraživanje korištenja. // 11. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Mirna Willer. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008. Str. 118.

ih je samo 2 posto. Na pitanje nije odgovorilo 7 posto nakladnika. Za zaključiti je da je vrlo važno stalno slati obavijesti o pobiranju nakon katalogiziranja i arhiviranja kako bi se nakladnici što bolje informirali i potaknuli na suradnju.

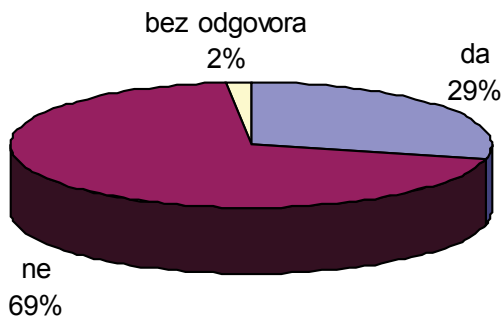

Slika 5. Načini dobivanja informacije o postojanju Digitalnog arhiva hrvatskih mrežnih publikacija

Negativan odgovor na pitanje *Jeste li u izradi Vaših web-stranica koristili Preporuke za izradu mrežnih publikacija?*,¹⁰ poslalo je 69 posto nakladnika (Slika 6). Njih 29 posto koristi preporuke koje su izradili Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu i Sveučilišni računski centar u Zagrebu prema standardima i praksi za uređivanje, oblikovanje i objavljivanje publikacija na mreži. Korištenje navedenih preporuka omogućuje daleko bolju poberivost odnosno kvalitetu arhiviranog primjerka i bolju vidljivost na pretraživačima poput Googlea. Na pitanje nije odgovorilo 2 posto nakladnika.

Tako mali postotak korištenja *Preporuka* može se tumačiti nedovoljnom informiranošću o postojanju dokumenata koje se nalaze na stranicama Digitalnog arhiva, odnosno njihovim lošim položajem unutar stranice Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Zbog toga bi bilo korisno na neki način dodatno obavijestiti nakladnike o dobrobiti korištenja navedenih *Preporuka* te ih potaknuti na bolju komunikaciju s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu i korištenje Digitalnog arhiva.

¹⁰ Preporuke za izradu mrežnih publikacija [citirano: 2010-06-09]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/DigitalLib.aspx?id=356>

Slika 6. Korištenje Preporuka za izradu mrežnih publikacija u izradi mrežnih stranica

Uz svako postavljeno pitanje, nakladnicima je dana mogućnost da u rubrici Primjedbe i prijedlozi daju komentare i mišljenja vezana uz Digitalni arhiv. Dobiveni su komentari od 14 nakladnika koji se mogu podijeliti u četiri skupine. U prvoj skupini su prijedlozi nakladnika o ažurnijem i češćem arhiviranju publikacija, druga se odnosi na poboljšavanje pretraživanja arhiva te indeksiranje na drugim tražilicama, treća skupina prijedloga nakladnika sugeriira izradu statistika pristupa pojedinim publikacijama te u zadnjoj nakladnici govore o općenitom neznanju o postojanju Digitalnog arhiva hrvatskih mrežnih publikacija i njegovom otežanom pronalaženju unutar mrežnih stranica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

3. Zaključak

Provedena anketa Službe za mrežnu građu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu prvo je anketiranje nakladnika mrežne građe od uspostave Digitalnog arhiva. Provedena je nakon punih pet godina rada, a istraživanjem se željelo utvrditi koliki je i kakav utjecaj arhiviranja na nakladnike mrežnih publikacija te koliko koriste i poznaju Digitalni arhiv. Dobiveni rezultati i komentari ukazuju da je većini nakladnika ipak važno da su dio fonda Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te da je arhiviranje pozitivno utjecalo na njihovu mrežnu publikaciju. Međutim, za povećanje porasta pristupa svojoj

arhiviranoj publikaciji, većina nakladnika nema podataka o tome ili o tome ne vode evidenciju, dok su rezultati ankete o korištenju arhiviranih primjeraka publikacija pokazali da ih većina ne koristi. Unatoč pokušajima približavanja Digitalnog arhiva kroz brojne seminare, radionice, predavanja i slične aktivnosti, jedan dio nakladnika ga smatra još uvijek nedovoljno poznatim javnosti. Kao veliki nedostatak Digitalnog arhiva, često navode i teško snalaženje tj. pronalaženje informacija o njemu pa tako i pristup važnim dokumentima, a sve zbog neprikladnog smještaja unutar mrežnih stranica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Kako je nastavkom suradnje između Sveučilišnoga računskog centra u Zagrebu i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu planirana izrada novih zasebnih mrežnih stranica Digitalnog arhiva koje bi trebale okupiti sve informacije i dokumente na jednom mjestu, jedan od većih problema time bi u budućnost trebao biti riješen. Svakako bi se morala razvijati i planirati promocija Digitalnog arhiva te aktivnija suradnja sa Službom za odnose s javnošću te razmotriti ostale mogućnosti informiranja i poučavanja nakladnika. Razvoj sustava Digitalnog arhiva trebao bi u budućnosti pratiti svjetske trendove i tehnologije, ali i osluškivati potrebe nakladnika i korisnika ove usluge knjižnice te se u skladu s time dalje razvijati.

LITERATURA

Buzina, Tanja. Digitalni arhiv hrvatskih mrežnih publikacija : način prikupljanja i kriteriji odabira građe. // 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Str. 54-59.

Buzina, Tanja; Karolina Holub. Mrežne stranice digitalnog arhiva hrvatskih mrežnih publikacija : istraživanje korištenja. // 11. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Mirna Willer. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008. Str. 113-127.

Buzina, Tanja. Arhiviranje mrežnih sadržaja kod članica IPC konzorcija : stanje i aktivnosti. // 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Mirna Willer. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 203-211.

Kriteriji odabira obveznog primjerka mrežne građe za obradu i arhiviranje. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/DigitalLib.aspx?id=83>

Obrazac za prijavu mrežnih publikacija. Dostupno na: http://damp.nsk.hr/prijava_publicacije.php

Obvezni primjerak mrežnih publikacija. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/DigitalLib.aspx?id=246>

Preporuke za izradu mrežnih publikacija. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/DigitalLib.aspx?id=356>